

Bryt låsningen om enkla jobb

Dagens Nyheter den 2 mars 2017

Utrikes föddas bristande integration är det i dag största arbetsmarknadsproblemet. Sysselsättningsgraden är mycket lägre för utomeuropeiskt födda än för inrikes födda. Men arbetsmarknadens tudelning är värre än så, eftersom osäkra visstidsanställningar, deltidsanställningar och subventionerade jobb är betydligt vanligare bland invandrare än inrikes födda.

Av inrikes födda har 61 procent fast heltidssysselsättning. Motsvarande siffror är 26 procent för invandrare från Afrika och 34 procent för invandrare från Asien. Endast 10 procent av kvinnor från Afrika och 16 procent av kvinnor från Asien som varit här mellan fem och tio år har fast heltidssysselsättning. Det är chockerande låga tal.

Skillnaderna i arbetsmarknadsanknytning mellan utrikes och inrikes födda beror främst på skillnader i färdigheter, inte minst i svenska språket. Därför behövs stora utbildningsinsatser, samtidigt som det finns gränser för vad de kan uppnå. Anställningsstöd som överbryggar skillnaderna mellan arbetsgivarnas lönekostnader och lågutbildades produktivitet kan också öka dessas sysselsättning. Men sådana stöd är tidsbegränsade och har därför begränsade sysselsättningseffekter. Det skulle bli dyrt att göra stöden permanenta.

Debatten har till stor del kommit att handla om vilken roll lägre minimilöner kan spela för lågutbildade utrikes föddas sysselsättning. Arbetsmarknadsekonomiska rådet har argumenterat för att arbetsmarknadens parter ska förhandla fram nya typer av enkla jobb med avsevärt lägre löner än dagens minimilöner. Det borde möjliggöra fler anställningar av personer med låga kvalifikationer. Även SNS Konjunkturråd har förordat lägre minimilöner. Liknande förslag har lagts av allianspartierna.

Svenskt Näringsliv och LO har misslyckats med att inleda förhandlingar för att underlätta lågutbildades etablering på arbetsmarknaden. Från såväl näringslivet som borgerliga oppositionspartier har därför tankar på lagstiftning om en ny anställningsform förts fram.

Till skillnad från i andra länder där lagstadgade minimilöner sätter ett golv för lönerna, skulle sådan lagstiftning innebära ett tak för minimilönerna. Det skulle behöva kombineras med förbud mot avtal om högre löner och mot fackliga stridsåtgärder för att uppnå sådana avtal. Sådan lagstiftning skulle bryta mot vedertagna principer om avtalsfrihet och därför sannolikt inte uppfattas som legitim av arbetstagsidan.

Motståndet mot lägre minimilöner beror till stor del på en oro för att de ska öka skillnaderna i disponibel inkomst, alltså inkomst efter skatt och transfereringar. Sverige har små sådana skillnader, men de har ökat på senare år. Ett skäl är att inkomsterna av kapital har stigit mer än inkomsterna av arbete. Kapitalinkomsterna har också blivit mer ojämnt fördelade. Ett annat skäl är att transfereringar – barn- och bostadsbidrag, pensioner med mera – ökat mindre än lönerna. Andelen relativt fattiga – med en disponibel inkomst under 60 procent av medianinkomsten – steg mellan 1995 och 2014 från cirka 8 till runt 14 procent.

Lönespridningen har ökat något, men det har haft liten betydelse för de växande skillnaderna i disponibla inkomster. Om parterna på arbetsmarknaden kan avgränsa minimilönesänkningar till nya typer av enkla jobb, skulle lönerna inte pressas ner för andra löntagare. Då blir effekten en jämnare fördelning av de disponibla inkomsterna, eftersom dessa skulle öka för dem som får jobb och därmed en lön som är högre än bidragen när man inte arbetar.

En del forskning tyder på att lägre löner på jobb som lågutbildade utrikes födda kan få inte behöver leda till att andra löner sänks. Men osäkerheten är stor. Och det kan vara önskvärt i sig att motverka den ökning av inkomstspridningen som skett. Det är argument för att koppla ihop lägre minimilöner med ändrade skatter och bidrag.

Sådana förändringar kan innefatta extra jobbskatteavdrag för lågavlönade och en högre uppräkningsstakt för olika transfereringar. Det kan finansieras med högre skatter på kapitalinkomster, bland annat genom en progressiv fastighetsskatt och att värdestegringar på aktier beskattas löpande.

En sammankoppling av lägre minimilöner med skatte- och bidragsförändringar skulle kunna ske inom ramen för trepartsförhandlingar mellan stat, arbetsgivare och fack. De svenska erfarenheterna av sådan förhandlad inkomspolitik från 1980-talet är visserligen dåliga; regeringen misslyckades då med att på detta sätt köpa återhållsamhet i lönebildningen från facket. I längden talar det mesta för att arbetsmarknadens parter bäst sköter lönebildningen på egen hand utan statlig inblandning.

Men i en unik situation då det gäller att främja de många flyktinginvandrarnas etablering på arbetsmarknaden skulle trepartsförhandlingar kunna bryta de låsningar som nu finns mellan parterna. Sådana förhandlingar borde kunna vara en väg att samtidigt hantera två problem: utrikes föddas bristande integration på arbetsmarknaden och växande skillnader i disponibla inkomster. Det kräver emellertid att alla aktörer är öppna för nya lösningar.

Lars Calmfors